

Kristijan Lavtižar, Ilka Čerpes: JOHN NASH – REGENT STREET: mestna prenova s kraljevo pomočjo

JOHN NASH – REGENT STREET: URBAN RENEWAL WITH ROYAL SUPPORT

DOI: 10.15292/IU-CG.2015.03.068-076 ■ UDK: 711.5 (410.111.11) ■ 1.04 Strokovni članek / Professional Article ■ SUBMITTED: June 2015 / REVISED: September 2015 / PUBLISHED: October 2015

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION
DIPLOMA
MASTER THESIS

IZVLEČEK

Regent Street je obsežen urbanističen projekt Johna Nasha (1825), ki zadostuje več kot le estetskim zahtevam. Ta ulica, v staremu delu Londona, predstavlja prometno žilo, turistično atrakcijo in svetovno znano nakupovalno četrt. Arhitekt je v projektu pustil sledi svojega teoretičnega znanja, odločnosti in iznajdljivosti, kar se je manifestiralo v premišljenem načrtu, ki danes tvori enega lepših londonskih ambientov. Članek je sestavljen iz kratke biografije avtorja in razlage družbenega ozadja, opisa samega načrta in pomena v urbanizmu ter avtorjevega komentarja.

KLJUČNE BESEDE

Regent Street, London, John Nash, urbanizem

ABSTRACT

Regent Street is a comprehensive urban project by John Nash, from the year (1825). In its irregularity, it is fulfilling more than just the aesthetic demands. This street in the centre of London, represents a traffic vein, a tourist attraction and a world famous shopping destination. The architect of the project left a mark of his theoretical knowledge, determination and ingenuity, which has manifested in a thoughtful plan, that now forms one of the most wonderful ambients of London. The article consists of a short biography of the architect and interpretation of plans social background, a detailed description of the plan itself and its importance in urban planning and author's commentary.

KEY-WORDS

Regent Street, London, John Nash, urbanism

1. UVOD

Londonski Regent Street, je del obsežnega razvojnega projekta Londona iz začetka 19. stoletja.

Naloga rekonstrukcije starega dela mesta in oblikovanje novih elitnih stanovanj je bila zaupana talentiranemu arhitektu Johnu Nashu. Deloval je pod pokroviteljstvom nekdanjega angleškega kralja Geoga IV., za katerega se je ulica načrtovala. Z njeno izgradnjo so Londončani dobili svoj prvi bulvar.

Na razdalji poldruega kilometra je ulica povezovala kraljevo administrativno letno hišo Carlton in park St. James, s počitniško rezidenco v Regent's parku. Zaradi kontroverznega črpanja javnih financ jo je širša javnost sprejela hladno, in še desetletja po izgradnji je privabljala zlasti premožnejše sloje. Iz vidika urbanega načrtovanja je projekt pomemben zaradi radikalnega zarisa nove velike mestne vedute v stari del mesta in uporabe nove oblike luninega krajca v mestnem kareju. Projekt je imel štiri pomembne igralce: arhitekta, ki si je na vso moč prizadeval uresničiti svoje načrte, dobro lokacijo, akt parlamenta iz leta 1813 ter približno milijon funtov, kolikor jih je bilo takrat potrebnih za izvedbo.

Regent Street je zaradi lege, merila in družbeno-prometne vloge v mestu znana tudi kot Royal Mile, ali kraljeva milja. Vsebinski program je mešan, največ površin pa je namenjenih trgovini. V raziskavi sem preučeval njen nastanek in povezanost z mestom. Pri tem sem uporabil pisne vire, javno dostopne internetne pisne, kartografske in fotografske vire ter avtorske analitične karte. Projekt sem opisal z zgodovinsko analizo njegovega nastanka od zamisli do izvedbe in vrednotil s primerjalno analizo izvirnih ciljev projekta z njegovimi dolgotrajnimi učinki na ustroj, podobo in funkcioniranje mesta London. Za namen vrednotenja sem primerjal numerične, opisne in oblikovne kazalce.

2. ARHITEKT JOHN NASH

Arhitekt ulice Regent je Britanec John Nash. Deloval je pod okriljem kralja Velike Britanije in Irske, Geoga IV. in še danes velja za enega pomembnejših tvorcev arhitekturne in urbane podobe Londona.

Rodil se je 18.1.1752 v kraju Lambeth, na jugu Londona. Nash je bil vajenec pri arhitektu Robertu Taylorju od 1775 do 1776. Poročil se je leta 1775 z Elizabeth Kerr, ki mu je povila dva otroka. Zakon ni trajal večno in na novo se poročil leta 1798, z Mary Ann Bradley (Carradice, 2013). Njegova kariera je bila sprva negotova. Leta 1778 je podedovan denar vložil v gradnjo svoje prve hiše Bloomsbury, ki se ni obrestovala in Nash je zaradi nje in neporavnanih dolgov svoje prve žene Elizabeth razglasil stečaj leta 1783 (Summer-son, 1980). Lastno arhitekturno prakso je ustanovil že leta 1777 in sklenil partnerstvo z lesnim trgovcem Richardom Heavsidom. Sedem let kasneje se je preselil na jug Walesa v mesto Carmathen, kjer je prejemal skromno plačo, a preizkusil poklic geodeta, gradbinca in tesarja ter dozorel kot arhitekt. Za mesto Hereford je izdelal načrt zapora. Tam je spoznal umetnostnega zgodovinarja Richarda P. Knighta, ki ga je navdušil za slikovito arhitektu-

ro sloga Picturesque¹. Svoj prvi načrt v slogu Picturesque je izdelal za svojo zasebno graščino East Cowel, v Walesu. Nash je zaradi članstva v deželni politični stranki Whigs in prijateljavanja s predsednikom stranke Charlesom J. Foxom, nasprotnikom kralja Geoga III., vzbudil zanimanje princa Regenta (Mansbridge, 1991, str. 90). Leta 1806 je dobil mesto v upravi kraljevih nepremičnin in šele takrat, pri osemindesetih letih, je postal tudi prostorski načrtovalec. Od leta 1810 naprej je Nash sprejemal le še zasebna naročila, saj se je predvsem posvetil delu za princa Regenta.

Zanj prva večja urbanistična naloga, je bila prenova okrožja Westminster, ki je vodila do načrta za Regent Street. Ob podpori princa, je ustvaril širši prostorski načrt za območje, ki so ga sprejeli leta 1818. Dve leti kasneje je princ Regent postal kralj George IV. Gradnja je potekala do leta 1825, ko je bil Nash star 73 let. V letih 1813-1832 je sodeloval pri načrtovanju desetih novih cerkva v klasičnem in gotskem slogu, s pooblastilom kraljeve družine. Poleg Regent's parka je urejal park St. James, celovito je zasnoval park Crescent, trg Village East in West ter številne paviljone. Preostala njegova pomembnejša dela vključujejo: kraljevo gledališče in operna hiša Haymarket, prenova Trafalgarskega trga in rekonstrukcija vzhodnega dela Buckinghamske palače (Jeffers, 2013).

¹ V nadaljevanju razlaga sloga Picturesque, na strani page 70.

Poklicno pot je končal leta 1830, ko je umrl George IV. Kralj je bil znan po ekstravaganci in del bremena javne kritike je zadeval tudi Nasha. Z njegovo smrtjo je ostal brez zaščitnika in mecena. Ob tem je kraljeva zakladnica preiskovala nedokončano prenovo Buckinghamske palače, za katero so se stroški v petih letih potrojili. Kontroverznost okoli gradnje je botrovala temu, da Nashu niso odobrili nadaljnega financiranja kot tudi podelili plemiškega odlikovanja in drugih priznanj. Umrli je 13.5.1835 na svojem domu na gradu East Cowes (Summerson, 1980).

2. DRUŽBENO-ZGODOVINSKO OZADJE NAČRTA

London ima enega najbolj kompleksnih gradbenih razvojev v zgodovini evropskih prestolnic. Razvil se je iz rimske kolonije Londinium, današnjega City of London, ki danes ostaja drobna samoupravna enota in hkrati prvo staro mestno jedro. Drugo je področje Westminster, razraščeno okoli palače Edward's the Confessor in cerkve Church of Abby (Hall, 1997, str. 84). Tam so združene pomembne zgodovinske znamenitosti mesta in politična moč. London se je širil ob reki Temzi in cesti The Strand, ki je povezovala obe središči. Nedaleč stran, na severu, je nastal Regent Street.

Edina omemba vredna uprava v mestu je bila v City of London, ki je nasprotovala postavljanju novih neučinkovitih upravnih enot. »...Ocenjuje se, da je v Londonu vladalo nič manj kot 300 različnih upravnih teles[...] številne so imele nejasno začrtana območja oblasti, majhne prihodke in skromna pooblastila«. (Olsen 1964). Posledično je vsa moč upravljanja mestnih javnih financ zasedal parlament, ki je zaradi neuravnotežene birokracije zaviral razvoj mesta ter večje odločitve prepuščal težnjam gospodarstva. »Šele leta 1855 je mesto dobilo centralno oblast pod imenom *Metropolitan Boards of Walks* in še tedaj sta bili njena moč in kredibilnost omejeni, saj so jo namesto meščanov izvolili predstavniki lokalnih oblasti in župnije.« (Arnold v: Sutcliffe, 1979, str. 76). Preobrazbe v Londonu so bile, za razliko od Pariza, zaradi pasivne vloge britanske vlade razpotegnjene po časovnem traku. Do 18. stoletja je v mestu deloval edinstven sistem najemniškega lastništva, ki je dodatno vplival na razvoj Londona. »Lastnik zemlje ni preprosto prodal, pač pa jo je posodil za določeno obdobje, navadno devetindevetdeset let. S potekom roka je lastniku pripadala vsakršna gradnja, ki je nastala v tem času. Ob takšnem sistemu in dodatnih regulacij oblikovanja prostora ter pogodb o namenski rabi, so v mestu preprečili, da bi nastajale revne četrti [...] Drobna posestva, ki niso bila v lasti kralja Henrika VIII, so upravljale plemiške družine.« (Olsen, 1964, str. 84-85). Ta zemljišča so predstavljala pripraven prostor za nadaljnjo širitev Londona. Ko je prebivalstvo Londona naraščalo, je z njim naraščalo povpraševanje po bivališčih, tako so predmestne stavbe rasle navkljub prepovedi dvora. Mestni tloris Londona se je razvijal organsko in sledil topografiji, ulice so bile ozke in prenatrpane. Do leta 1800 je v londonskem metropolitanskem območju živelo nekaj več kot milijon ljudi. Petdeset let pozneje se je ta številka dvignila na 2,7 milijona in London je presegel vsa sorodna, sočasno rastoča mesta na stari celini. Proti koncu Gregorijanske dobe je industrijska revolucija Londonu prinesla razcvet srednjega in višjega družbenega sloja in ustvarila povpraševanje po razkošnih, bogato okrašenih stavbah nepremičnin, kar je služilo kot katalizator uresničevanja Nashevih ciljev.

Prvi poizkus mestnega načrtovanja v Londonu se je zgodil po Velikem požaru leta 1666, a se takrat niso odločili za širšo prenovo. Stoletje kasneje, je John Gwynn, v delu *London and Westminster Improved*, predlagal utreti ulico do Marylebone parka ali bodočega Regent's parka, saj naj bi ta promovirala gradnjo hiš višjega standarda (Hall, 1997, str. 85). Park je bil takrat skupaj s sosednjimi četrtmi v okrožju Westminster največja nepremičnina v lasti kraljeve družine. Ideja o prenovi tega dela mesta je tako postala znova relevantna s prihodom princa Regenta na oblast. V obdobju med leti 1811 in 1820 je bila v Londonu prisotna družbeno-prostorska razslojenost. Na severu mesta so ljudje živeli v prenatrpanih revnih četrtih. Na vzhodu Regent Street je četrt Soho, kjer so se skozi stoletja opravljale raznovrstne dejavnosti. Tam so bili nočni klubi, restavracije, gledališča, medijske hiše in javne hiše. Nasprotno je imela četrt Mayfair, na zahodu cenjena izbrana stanovanja in poslovne prostore, skupaj z galerijami, hoteli, butičnim trgovinami in ambasadamami. Regent Street, ki poteka v smeri sever-jug, ti dve četrti preseka in ohrani razdelitev omenjenih dejavnosti, kar je omogočilo okrepitev aristokratskega stanovanjskega dela v četrti Mayfair (Allison, 2006, str. 118).

4. OPIS NAČRTA

Regent Street je bila pomembna komponenta širšega prostorskega načrta. Zaradi tega bomo, preden se lotimo podrobne obravnave, pojasnili ozadja štirih ključnih elementov načrta, ki krojijo ulično podobo.

4.1 Slog Picturesque

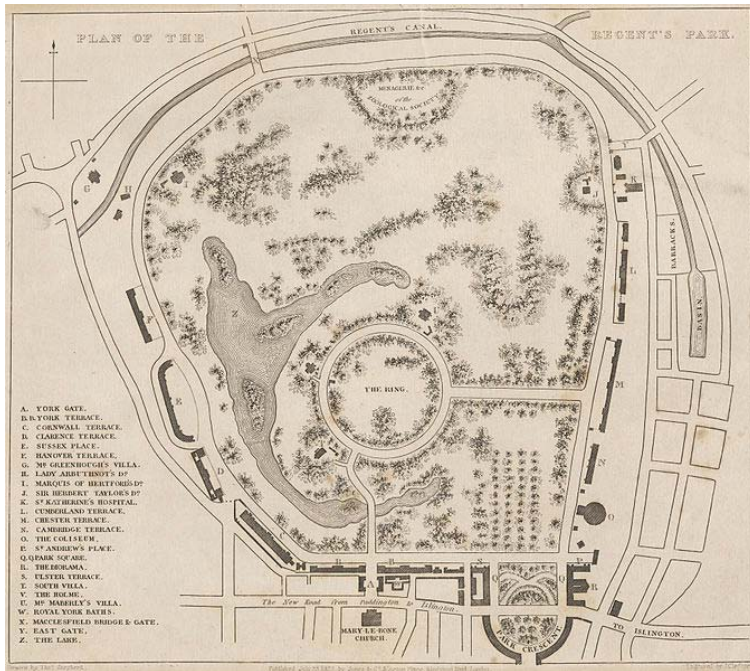
Picturesque umetnostni slog, katerega začetnik William Gilpin je svoje nazore predstavil konec 18.stoletja. Slikovit ali takšen kot na sliki, kot ga prevedemo, poudarja lepoto in sublimnost. Slog je kot moderator posegel med dve takratni smernici, saj je združil elemente klasicizma in ljudske arhitekture. Zaščitniki sloga so pokrajinske motive uporabili v arhitekturnem oblikovanju. Nash se ga je poslužil v svojih načrtih za Regent's park. V njem je z uporabo mehkih krivulj uredil raznolike motive pokrajne. Tako je ustvaril idiličen počitniški okoliš znotraj mesta ter obogatil poglede nizu terasnih hiš. (Turner, 1998)

4.2 Regent's park

Park se nahaja v okrožju Westminster, s prvotnim imenom Marylebone park, na katerem je rasel nizek gozd. »Zemljišče je stoletja ostalo nedotaknjeno, ker je bila zemlja mehka in ponekod močvirnata, zaradi česar ni bilo možno kopati vodnjakov« (Brown, 2011). Okrog leta 1800 je zemlja okoli parka postajala čedalje bolj pozidana. Krajinski arhitekt John Fordyce je odkril potencial Marylebone parka, ko so 1794 objavili natečaj za prenovo gozdnatih posesti na jugu današnjega Regent's parka, takratni severni meji Londona. Leta 1809 je Fordyce umrl in skupaj z njim je ugasnil tudi projekt. Tri leta kasneje je John Nash, takrat arhitekt zavoda za gozdo-ve, ustvaril nov načrt, ki je bil sprejet.

»Regent's park je označen kot mejnik poskusov urejanja okolja, ki so zgrajeni na ekonomiji lastništva majhnih hiš, saj sočasno dopušča užitke bivanja v podeželski hiši in v mestu.« (Bacon, 1967, str. 202) Dela na urejanju parka

Slika 2: Načrt parka Regent, Wood, Forests and Land Revenues, 1827 (vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plan_of_the_Regent's_Park_by_John_Cleghorn.jpg, 04.01.2015).

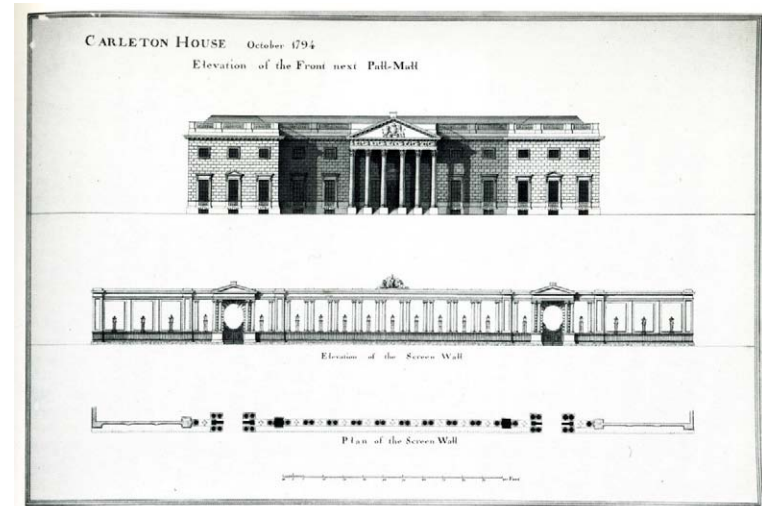
so bila prekinjena leta 1832 po smrti princa Regent. Sprva zaseben park je s časom postajal čedalje bolj odprt za javnost. Okoli parka se danes na približno treh kilometrih nizajo vrstne hiše, ki mu dajejo celosten arhitekturni izgled. Regent's park še vedno velja za enega najbolj uglednih parkov v Londonu in po svetu.

4.3 Portland Place

Na začetku 18. stoletja je Lord Foley, britanski poslanec in član stranke Wigs, ob trgu Cavendish zgradil velik dvorec in po sredini presekal ulico Anne. Lord Foley je imel čudovit pogled proti parku na severu. Uporabil je svojo politično moč, da so v parlamentu sprejeli akt, ki je prepovedoval lastniku parka, vojvodu Portlandski, graditev kakršnega koli objekta severno od njegove hiše. V letu 1770 je arhitekt Robert Adams končeval načrte za Portland Place, takrat arhitekturno najimnitnejšo ulico v Londonu. Poteka od severnega konca Foleyjeve posesti do parka Marylebone. V načrtu za Regent Street je predstavljala njen severni odsek. Adamu je ambicije pokvaril omenjen parlamentarni akt in moral se je prilagoditi. Portland Place je razširil na dimenzije Foleyjeve hiše, zaradi česar je ulica Portland s 33 metri ena najširših v Londonu. (Todd, 2002)

4.4 Carlton house

Hiša Carlton je bila graščina, znana po lastniku princu Regentu. Je bistvene-ga pomena za nastanek in razvoj Regent Street, ki za hišo oblikuje veliča-

Slika 3: Načrt hiše Carlton, Holland, 1794 (vir: <https://austenonly.files.wordpress.com/2009/11/carlton-house10450-correction.jpg>, 04.01.2015).

sten dostop. Sredi 18. stoletja je bila obstoječa stavba na kraju Waterloo dotrajana in večkrat obnovljena. Zamenjala je nekaj lastnikov in končala v rokah princa Walesa. Leta 1783 jo je podaril Georgu III., ki je začel obsežno prenovo in širitev, po načrtih arhitekta Hollanda. je podedoval princ Regent, ki je nadaljeval s serijo izboljšav. Ko je bil princ 1820 okronan za kralja, se je odločil preseliti v prostornejšo Buckinghamsko palačo. Stara rezidenca se je kralju zdela staromodna in neprimerna. Motil ga je hrup neprekinjenih del, zato si je zaželel več zasebnosti. (Otago, 2013) Carltonova hiša, kot temeljna komponenta razvojnega načrta Regent Street, je bila porušena leta 1827.

Hiša je imela na zunanji fasadi dve krili korintskih stebrov s pedimentom, frizom in timpanonom. Bolj zanimiv je bil interjer, pri katerem je sodeloval notranji oblikovalec kraljice Marie Antoinette, Dominique Daguerre. Drago gradnjo je tako dopolnjevala prestižna oprema prostorov. Kot je znano, je hiša hranila prefinjeno zbirko umetnin. (Hall, 1992, str. 86) Pred rušenjem, so kose notranje opreme prenesli v Buckinghamsko palačo. Na njenem mestu danes stojita po načrtih Nasha zgrajeni dve poslopji rezidence Carlton Terrace (1832) ter pred njima spomenik vojvodi Yorškem. Nash je ulico med obema poslojema nadaljeval s širokim stopniščem do ulice Pall Mall, ki vodi naravnost do Buckinghamске palače.

4.5 Regent Street

Na začetku 19. stoletja je bil London največje in najbogatejše mesto navkljub bogastvu navzven tega ni odražalo. V gregorijanski dobi so v Londonu stavili na zadovoljitev funkcionalnih potreb in higienskih standardov. Klasičen okus je spodbujal vraščanje podrejenih individualnih hiš zidanih iz sivih opek v terasne modele. Veličastna arhitektura zasebnih hiš je bila sojena kot bahava in neprimerna za mestno okolje (Olsen, 1986, str. 12-13). London se ni mogel primerjati s palačami in javnimi zgradbami Dunaja, Pariza ali Sankt Peterburga. Oblast je na prvem mestu zagotavljala tlakovane ceste,

osvetlitev, kanalizacijo in druge sanitarne potrebe. »Namesto vodometov so gradili vodovode za vsako gospodinjstvo« (Bacon, 1967, str. 201). Posledično je bil London videti manj bogat kot je bil v resnici. Interes se je, navkljub povečanem povpraševanju po stanovanjskih nepremičninah, preusmeril v preново in gradnjo hiš na podeželju, zaradi česar je ostalo manj denarja za gradnjo sredi Londona. Šele takrat, ko je princ Regent postal član kraljeve družine, je ta lahko prepričal parlament k prenovi Carltonove hiše in Buckinghamске palače. (Olsen, 1986, str. 15).

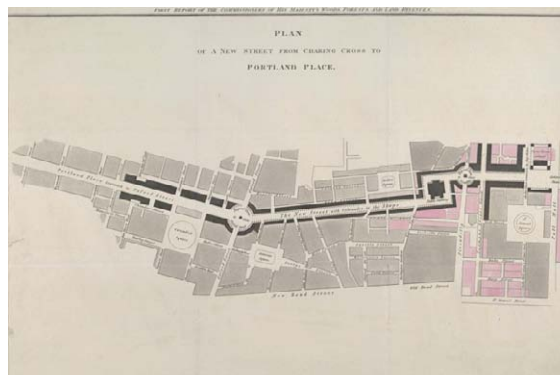
Bodoči kralj George IV. je nameraval zasenčiti Napoleonovo ulico Rue de Rivoli v Parizu. Želel si je monumentalni dostop do svoje letne rezidence hiše Carlton, ki bi navdušila obiskovalce kraljevega dvora, kot tudi neposredne povezave s Regent's parkom. Nash je princa že poznal. Zanj je od 1809 delal prve načrte, a se je v zgodbo projekta vmešal šele leta 1813, ko je bil nameščen na mesto generalnega upravitelja kraljevih posesti. Projekt so spremenili v bolj odprto preново, ki bi razbremenila sosednje ulice prometa. Londončanom bi omogočila enostavnejši dostop do parlamenta, sodišča in drugih javni služb. Četrtri bi očistili in preganili berače, cene nepremičnin bi se dvignile, hkrati bi izkazovala intelektualno in vojaško moč naroda. (Arnold, 2005, str. 91) Istega leta je bil sprejet predlog zakona, ki je potrdil prinčevu vprašljivo investicijo. Dela na ulici so se začela leta 1814. Gradnja je zahtevala rušitev motečih zgradb in postavitve novih elegantnih terasnih stanovanjskih hiš ob ulici in v sosednjih četrtih. Zgrajen je bil trinajst kilometrov dolg kanal (1816), ki povezuje zahodni London z reko Temzo na vzhodu ter 166 hektarov velik Regent's park (1835). Obnovljen je bil park St. James (1827), kot tudi javne zgradbe sosednjih četrti Mayfair in Soho.

Odobritev razvojnega načrta parka Marylebone in Regent Street s strani kraljeve blagajne je naznanila kratko obdobje obsežnih projektov urbane prenove Londona. Zaradi priseljevanja, deflacije in nižanja cen gradbenih materialov po Napoleonovih vojnah se je gradnja v Londonu razcvetela. Številne današnje vedute mesta zato izhajajo iz časov vladavine Georga IV. Optimizem zmage pri Waterlooju je ugasnil leta 1825 na valu finančne krize. Usihanje kapitala je onemogočilo špekulativne naložbe, s katerimi se je zgradil *Regent Street*. Zadnje stavbe ob ulici so bile zato dokončane šele leta 1901 (Olsen, 1986, str. 21).

4.6 Podroben opis

Iz prvotnega načrta leta 1812 je razvidno, da se bulvar Portland Place z zamikom podaljša in nato utre ravno pot do ulice Oxford. Ob preseku z njo se pojavi krožni trg Oxford Circus. Ulica se nadaljuje mimo trgov Hanover in Golden proti jugovzhodu, kjer se začnejo kolonade. Za ta del so bile načrtovane izložbene trgovine.

Ravnina se je končala v kotu kvadratnega trga, kjer bi sredi stala javna zgradba (slika 4). Nadaljuje se diagonalno do križišča Piccadilly circus, zgrajenega leta 1819, kjer jo preseka cesta Piccadilly. V enaki smeri ulica nadaljuje in konča pri hiši Carlton. Četrtr kilometra proti vzhodu je postavljen Charing Cross, danes je znan kot trg Trafalgar, kjer se mestu tradicionalno pripisuje središče. Leta 1820 ga je prenovil John Nash. (Bacon, 1967, str. 201). Regent Street je umeščena v stari del mesta, nedaleč stran od kraljevih palač.

Slika 4: Zavrtnjen načrt, John Nash, 1812. Roza prikazuje nedavno pridobljene kraljeve posesti (vir: <http://images-1.georeferencer.com/images/iiif/333542510582/full/300/0/native.jpg>, 04.01.2015) © The British Library Board.

Leta 1814 je bil odobren spremenjen načrt za izgradnjo Regent Street. »Naloga je bila kompleksna, a pomembno je bilo, da si je kraljeva zemljiška družba lastila več kot polovico relevantnih zemljišč.« (Hall, 1992, str. 86)

Slika 5: sprejet načrt, John Nash, 1814. Modra barva ponazarja kraljeve nepremičnine (vir: [http://ogimages.bl.uk/images/007/007ZZZ000000012U00017000\[SWC2\].jpg](http://ogimages.bl.uk/images/007/007ZZZ000000012U00017000[SWC2].jpg), 04.01.2015) © The British Library Board.

»...porušeno je bilo skupno 741 hiš, zgolj 386 jih je pripadalo kraljevi družbi Crown, in še ta so bila združena na južnem delu ulice.« (Arnold, 2005, str. 84)

Nad križiščem Picadilly, se je Nash soočil z zamikom osi hiše Carlton in severne ulice Portland. Da bi poskrbel za zamik osi južnega dela Regent Street, si je Nash prvotno zamislil trg v obliki kvadrata, ki bi ga ulica napajala na nasprotnih stranicah, kar se je to izkazalo kot predrag podvig. Raje kot diagonale, se je poslužil krožnega izseka (kvadranta). »V tem delu je trg opusti in nova ulica na vrhu križišča Piccadilly je zarisala širši zavoj okoli nekaterih zemljišč, čigar nakup se je izkazal kot predrag.« (Hall, 1992, str. 86). Centralni prostor Kvadrant (slika 6), je bil tisti element, ki je Regent Street naredil prepoznavno. Lok je ulici dodal arhitekturno identiteto, ki jo je nujno potrebovala »Nash je razvil lunasto obliko zavoja in na obeh straneh stavbe obogatil s prepoznavnim stebričnim redom. Ta zaviti odsek je financiral sam, saj takrat v ta del projekta ni verjel nihče.« (Hall, 1992, str. 86)

Kvadrant, kot je bil zgrajen, je imel pokrito sprehajalno pot ob izložbah. Kolonadi dorskih stebrov nista bili po volji lastnikov trgovin. Pritoževali so se zaradi pomanjkanja sončne svetlobe. Imeli so težave s kriminalom. V senci, so se med stebri zadrževale skupine prostitutk. Po peticiji, ki so jo podpisali lastniki, so stebrišči označili kot konstrukcijsko nestabilni. Porušili so ju leta 1848. (Partleton, 1865)

4.7 Ovire

Nash ni uporabljal vnaprej ustvarjenih shem prostorskega snovanja. Obliko ulice je prilagodil funkcionalnim zahtevam mesta na način, da se je oviri ognil, ali pa je sam posređoval v arhitekturni postavitvi in tako dosegel želeno strukturo. Poseben trn v peti so bile nedavno končane gradnje. Poleg načrtovalca je osebno prevzel vlogo posrednika prodaje mnogih zemljišč, kar je pripomoglo k uresničevanju njegovih načrtov. Navkljub arhitektovemu prizadevanju, je med gradnjo prišlo do odstopanj od načrta. »V projekt se je tako zatopil, da je bil nezadovoljen s samim oblikovanjem državnega načrta, kar ga je gnalo k investiranju lastnega denarja v gradnjo tistih delov načrta, ki jih nihče drug ni želel graditi.« (Bacon, 1967, str. 211)

Ker bi bila sočasna gradnja na projektu takšnega merila prezahtevna, so ulico razdelili na manjše, obvladljive parcele. Gradnja je bila postopna, deloma zasebno financirana in počasnejša. Sredstva za kanalizacijo, tlakovanje

Slika 6: kvadrant, J. Woods, gravura (vir: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Quadrant_Regent_Street_engraved_by_J.Woods_after_J.Salmon_publ_1837_edited.jpg, 25.07.2015).

ceste in pločnikov so bila zagotovljena iz javne blagajne, a največ denarja so namenili pridobivanju nujnih zemljišč. (Arnold, 2005, str. 84)

Ena izmed težav, ki so pestile projekt, je bila zagotovo ta, da je bil večji del starega tkiva nedavno obnovljen. Nash je moral os je premakniti bolj vzhodno, kot bi si sam želel. Tako se je izognil zadnjim hišam na trgu Cavendish na južnem delu obstoječega Portland Place. (Allison, 2008, str. 172) Zaradi nepremičninskega posla, ki ga je Nash sklenil s politikom Jamesom Langhamom, je bil zamik je bil narejen ostreje, kot je bilo načrtovano. Ker je kupil del Foleyjeve posesti na koncu bulvarja Portland, je Nash lahko zamaknil ulico v komolčni člen in s tem odprl veduto. Oblasti je prepričal, da zgradijo na kraju Langham cerkev All Souls in Nasha imenujejo za arhitekta. (Bacon, 1967, str. 206) Ulica ob njej odrezano zaniha na zahod, da se poravna z ulico Portland. Cerkev je edino ohranjeno Nashevo delo na Regent Street.

Odstopanja od načrta so od kraljeve blagajne zahtevala nove finančne prilive. »Celotna gradnja ulice se je zaradi nepredvidenih stroškov skoraj potrojila, iz £600,000 na £1,709,042.« (Arnold, 1999, str. 105).

4.8 Arhitektura ob Regent Street

Nash je imel pri oblikovanju stavb pomoč mladih arhitektov, kot sta bila James Pennethorne in Decimus Burton. Z njima je tesno sodeloval, da so skupaj dosegli koherentno strukturo vzdolž celotne ulice. Prakticirali so britansko šolo neoklasicistične arhitekture, iz katere so razvili stil Regency. Ta je prostoru dajal lahkotnost in eleganco. Posebno pozornost so posvečali notranji opremitvi, tapetam in poslikavam, katere se je prijelo ime *Regency style*. V slogu antične Grčije so si sposodili stebrne rede, trikotne pedimente ter preproste oboke. Klasična tipologija je bila vrstna hiša svetlih barv s tremi nadstropji in enostavnimi razmerji. Uporabili so visoka, ozka, pogosto ovalno zaključena okna, ki so segala do tal.

Nash je izbral vse prednosti tehnike štukature, s katero je krasil na cenovno ugoden način. Štukatura se je pojavila v času Rokokoja, ko je v Londonu ar-

Slika 7: All Souls Church, Langham Place (vir: https://en.wikipedia.org/wiki/File:All_Souls_Church_Langham_Place.jpg, 25.07.2015).

hitektura potonila na najnižjo raven, vse vrste dekoracij so izginile in pustile osiromašena pusta bivališča. Za arhitekta Londona, ki nisi imel kamnolomov na doseg, je ta tehnika nudila priložnost izboljšave gradnje iz cenenih opek z dekorativnimi elementi. Za simboličen strošek so še najbolj navadnemu bivališču lahko simulirali rustikalnost, vsaj na pritličnem uličnem nivoju. Graditelji so lažje uresničevali stebrišča, timpanone, skulpture in abstraktne plitve reliefe. Vendar se je ta metoda dela nekaterim zdela umetna. »Lažni kamni, lažni stebri, lažni kapiteli in lažni venci ulice in Regent's parka so za množico ustvarili varljiv občutek izbirčnega in premišljenega okusa, ampak so v kultiviranem opazovalcu lahko ustvarili le občutek gnusa.« (Statham v: Bacon, 1967, str. 206).

Zgrajene stavbe so bile med leti 1895 in 1927 v izvedbi prikrajšane za številne elemente, poleg tega je bila skozi čas večina stavbe, ki si jih je Nash sam zamislil, porušeni ali zamenjani z masivnejšo, bolj grobo arhitekturo. Kljub temu med njimi ostaja pomembna praznina, ki ohranja vidno dinamiko ulične scene in arhitekto vizijo.

5. POMEN NAČRTA ZA LONDON IN RAZVOJ URBANIZMA

Nash je v središču prestolnice Anglije in Velike Britanije ustvaril ulico neprecenljivega pomena, ki je danes hrbtenica mestne infrastrukture. Predstavil je inovativne pristope celovitega, čeprav aristokratsko naravnane urbanega oblikovanja in dokazal, da urbanizem ni zgolj praksa združevanja individualnih arhitekturnih objektov. Projekt odlikuje integrirana prostorska vizija kot produkt simbioze arhitekture in urbanizma. Nastajal je več kot petdeset let prej, kot sta se Napoleon III. in baron Haussmann lotila slovite prenove Pariza. Tako je Nash eden izmed pionirjev, ki so odločno utrli nove povezave v obstoječe mestno tkivo. Razsežnost rekonstrukcije tega dela Londona je razvidna iz analitičnega prikaza (slika 9).

Od konca gradbenih del do danes je ob Regent Street cvetela trgovina. Na skoraj dveh kilometrih je zaposlenih več kot 10.000 ljudi in vsako leto jo obišče več kot 7,5 milijona turistov (Crown Estate, 2015). Mestu služi kot prometna arterija, nakupovalno središče, poslovna cona, območje centralnih dejavnosti. Tedenski višek tranzita, na določenih točkah, lahko v eni uri pomeni od 13 do 29 tisoč pešcev (London Assembly, 2010, str. 13). Projekt

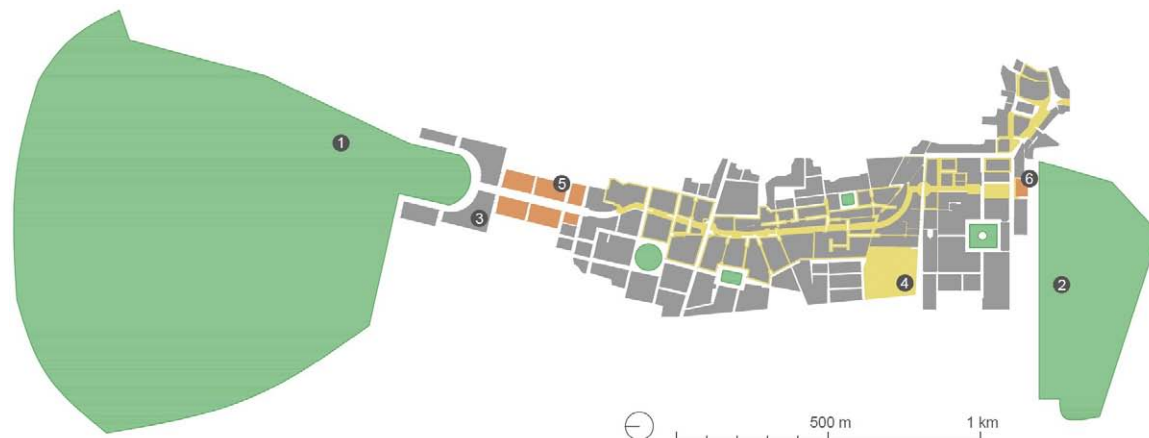
Slika 5: sprejet načrt, John Nash, 1814. Modra barva ponazarja kraljeve nepremičnine (vir: <http://3.bp.blogspot.com/-8drgpLYfbs4/TeiJy320Xyl/AAAAAAAAADK8/9oFgDX5AJGQ/s1600/Piccadilly+circus+1950s.jpg>, 04.01.2015).

je bil v ekonomskem pogledu uspešen že takoj po izgradnji. Študija narejena deset let kasneje, je ugotovila, da so se prodajne cene okoliških objektov v splošnem dvignile, cene najemnin na sami ulici pa so se dvignile za tretjino. (Arnold, 1999, str. 105) Vsi ti statistični podatki pričajo o pomembnosti ulice in finančni uspešnosti projekta. Danes je Regent Street po svetu znana kot ena pomembnejših prestižnih nakupovalnih ulic.

Estetske karakteristike ulice so bile velikokrat posledica kompromisov. Razni zavoji, zamiki, presledki in širitve so ji dodale pestrost in raznovrstnost, a se je od nastanka bistveno spremenila. Velika večina zgradb so porušili in obnovili z različnimi odnosi do varovanja arhitekturne dediščine. Najbolj očitno spremembo in komercializacijo je moč opaziti na južnem delu, na mestu Piccadilly Circus (slika 9). Ta je danes po vzoru New Yorškega Broadwaya prekrita s svetlečimi reklamnimi napisi. Prve so namestili že na začetku 20. stoletja.

Slika 9: Tloris Regent Street; (1.- Regent's park, 2.- park St. James, 3.- današnji mestni kare, 4.- predhodno stanje leta 1806 (rumena), 5.- Portland place, 6.- hiša Carlton). (vir: avtorska risba).

Na Regent Street je Nash povezal črepinje in ustvaril skupen prostor za novo in staro arhitekturo. Od tod izhajajo novosti sloga picturesque, sub-urbane vile ob Regent's parku, členjene fasade in mešanje stilov hibridne ulične zazidave. Ampak tisto, kar je načrt za Regent Street naredilo za enega najpomembnejših urbanističnih načrtov 19. stoletja, je bila vpeljava Kvadranta, kjer je Nash v tlorisu razvil markantno lunino obliko in s tem ulici dodal obraz.

6. ZAKLJUČEK

Preoblikovanje pomembnega dela Londona okoli Regent Street vidimo kot obsežno in zahtevno nalogo, ki je terjala preiščenega, zbranega in predvsem angažiranega projektanta, za kakršnega se je John Nash vsekakor izkazal. V svojem času je načrt izpolnil vsa pričakovanja. Upošteval je prometno pretočnost, higienske standarde in standarde požarne varnosti ter berljivost mestne pokrajine. Zadovoljil je apetite princa Regenta ter hkrati večkrat povrnil lastno ceno, zaradi česar projekt ocenjujemo kot uspešen. Soustvarjal je arhitekturni slog svojega časa, ker je ulico oblikoval kot ne-uniformirano zavito os in uporabil za tisti čas inovativno strategijo utiranja ulic v obstoječo stavbno morfologijo. Preko prijateljstva s princem Regentom je znatno prispeval k razvoju stila Regency.

Ulica ima vsekakor tudi drugo, manj svetlo plat zgodbe. Grajena je bila z javnim denarjem, a načrtovana z namenom vzdrževati stanje socialne segregacije v prostoru. Projektanti so želeli zaščititi četrt Marylebone pred prihodi revežev iz vzhoda in z Regent Street vzpostaviti prostorsko zaporo. (Arnold, 2005, str. 84)

Čprav Regent Street ni bila zasnovana samo za motorni promet, imajo vozila prednost. Vožnja s kolesom je zaradi pomanjkanja kolesarskih poti in gostega motornega prometa, milo rečeno, nepriporočljiva. Onesnaženost zraka zaradi gostega motornega prometa je velika. Rekordna raven NO₂, izmerjena na merilni postaji ulice Oxford, je dosegla kar 463 µg/m³, kar je 11 krat več, kot dovoljuje zakonjena meja. (Morales, 2014) Tudi meritve trdnih delcev niso spodbudne. Mestne oblasti se trudijo izboljšati pogoje. Načrtovani so ukrepi spreminjanja avtobusnih poti, izboljšanje kolesarske infrastrukture, racionalizacija dostavnih vozil in vpeljava con mešanega prometa. (London Assembly transport committee, 2010, str. 31) Do sedaj so prenovili vozni park mestnih avtobusov na standard Euro5 ter uredili sistem licenc za čistejšo taksije.

»...Pustil bom bralcu, da se spomni zmešnjave nagnete mase nesrečnih ulic in hiš, ki so pred dvajsetimi leti prekrivale prostor Regent Street. Zdaj pogledite to sijajno pridobitev Londona, in Regent's park, zdaj je eden najbolj vitalnih in živahnih javnih prizorišč...« (Hook v: Brown, 2011) Tako je leta 1825 projekt komentiral Theodor Hook, urednik tedanjega časopisa John Bull. Danes bi si res želeli tudi boljše kolesarske poti, mešanih dejavnosti, morda tudi več zelenja. Vendar je za tisti čas Nashov načrt najmanj presegal minimalne zahteve in zagotovil pogoje za dolgoročni razvoj tega dela mesta.

Slika 10: Regent Street na dan kraljeve poroke, 2011, fotografija (vir: <https://pixabay.com/en/regent-street-london-regent-uk-664485/>, 04.01.2015).

Slika 11: Pogled na Kvadrant, Ciaran Kenny, 2011. fotografija (vir: <https://pixabay.com/en/london-regent-street-england-street-526246/>, 04.01.2015).

7. LITERATURA IN VIRI

- Allison, K. (2006). Architects and architecture of London. Oxford: Elsevier.
- Allison, K. (2008). London's contemporary architecture: An explorer's Guide. 5. izd. London: Routledge.
- Arnold, D. (1999). The metropolis and its image: Constructing identities for London, 1750-1950. Bodmin: MPG Books.
- Arnold, D. (2005). Rural urbanism: London landscapes in the early nineteenth century. Manchester: Manchester University Press.
- Bacon, N.E. (1967). Design of cities. London: Penguin books.

Brown, G. (2013). How architect John Nash fell, rose, then again, leaving behind a transformed city. Pridobljeno 04. 01. 2015 s spletne strani: <http://marylebonejournal.com/history/nashville>

Carradice, P. (2013). John Nash: Welsh Architect. Pridobljeno 30. 11. 2014 s spletne strani: <http://www.bbc.co.uk/blogs/wales/entries/3689d662-cd5d-3981-b5cc-adf145284148>

Chalkin, C.W. (1974). The provincial tours of georgian England. Montreal: McGill-Queen's University press.

Greater London Authority. (2010). Streets ahead: Relieving congestion on Oxford Street, Regent street and

Bond street. London: Greater London Authority. Pridobljeno 04. 01. 2015 s spletne strani: <http://legacy.london.gov.uk/assembly/transport/2010/mar02/item06a.pdf>

Hall, T. (1992). Planning and urban growth in the nordic countries. New York: Chapman&Hall.

Hall, T. (1997). Planning Europe's capital cities. Oxford: The Alden Press.

Jeffers, R. (2013). John Nash, Designer of Regency London. Pridobljeno 30. 11. 2014 s spletne strani: <http://englishhistoryauthors.blogspot.com/2013/06/john-nash-designer-of-regency-london.html>

Mansbridge, M. (1991). John Nash: A complete catalogue. London: Phaidon Press Ltd.

Olsen, D.J. (1986). The city as a work of art: Lodnon, Paris, Vienna. New Haven, CT: Yale University.

Otago, D. (2013). Carlton House London – Demolition and Disbursement. Pridobljeno 04. 01. 2015 s spletne strani: <http://the-lothians.blogspot.com/2013/05/8-carlton-house-london-demolition-and.html>

Statham, H.H. (1896). Architecture for general readers: a short treatise on principles and motives of architectural design, with historical sketch. London: Chapman & Hall.

Summerson, J. (1980). The Life and Work of John Nash Architect. London: George Allen & Unwin.

Royal parks. (2014). The Regent's Park with Primrose Hill Operations Plan. London: The Royal Parks. Pridobljeno 04. 01. 2015 s spletne strani: https://www.royalparks.org.uk/__data/assets/pdf_file/0015/41802/regents-park-and-primrose-hill-operations-plan-green-flag-management-plan-2014.pdf

Turner. (2015). The Garden Landscape Guide: Picture Style of planting design. Pridobljeno 30. 11. 2014 s spletne strani: http://www.gardensvisit.com/history_theory/library_online_ebooks/tom_turner_english_garden_design/picturesque_style_of_planting_design

Wikipedia contributors. (2014) List of largest cities throughout history. Pridobljeno 30. 11. 2014 s spletne strani: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_cities_throughout_history